

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra pedagogiky**

**VOLNOČASOVÉ AKTIVITY VE MĚSTĚ HOŘICE
LEISURE TIME ACTIVITIES IN THE TOWN HOŘICE**

Bakalářská práce

RADKA ŠTAINEROVÁ

**Vychovatelství
Kombinované studium**

Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Mojžíšová, Ph.D.

PRAHA 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně pod vedením PhDr. Jarmily Mojžíšové, Ph.D.. V práci jsem použil/a informační zdroje uvedené v seznamu.

V Dobré Vodě u Hořic dne 21. 4. 2013

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Jarmile Mojžíšové, Ph.D. za trpělivost, ochotu a za odborné vedení bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala vedoucím pracovníkům škol, za poskytnutí prostoru pro výzkum. V neposlední řadě děkuji své rodině a přátelům za podporu.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá definicí volného času, zaměřuje se také na činitele, kteří trávení volného času ovlivňují. V dalších kapitolách vymezuje subjekty zabývající se výchovou ve volném čase. V teoretické části je dále uveden stručný přehled zařízení, která ve městě Hořice nabízejí aktivní trávení volného času dětem a mládeži.

Teoretická část je doplněna praktickým výzkumem. Jeho hlavním cílem bylo zjistit, jak děti a mládež v Hořicích tráví svůj volný čas a jak využívají volnočasové aktivity a zařízení, které jim město Hořice nabízí.

Klíčová slova

Volnočasové aktivity, volný čas, mimoškolní výchova, pedagog volného času, děti, mládež.

Annotation

The bachelor thesis is dedicated to leisure time, its definition as well as its factors which affect the way how young people spend the leisure time. In subsequent chapters define entities dealing with education their leisure time. The theoretical part of the thesis also contains a brief summary of facilities in Horice which give to children and teenagers a lot of options on how to spend their spare time.

The theoretical part of the bachelor thesis is amended by a research work. The main aim of the research was to find out how children and teenagers in Horice spend their leisure time and to what extent they use facilities and free time activities which Horice town offers them.

Keywords

Leisure time activities, leisure time, after-school education, pedagogue of lesuire time, child, youth.

Obsah

Úvod.....	6
I Teoretická část.....	7
1 Volný čas	7
1. 1 Pojem volný čas	7
1. 2 Funkce výchovy ve volném čase	8
1. 3 Činitelé ovlivňující volný čas	10
1. 3. 1 Rodina.....	11
1. 3. 2 Vrstevnická skupina.....	11
1. 3. 3 Hromadné sdělovací prostředky	12
1. 3. 4 Lokální pospolitosti (obec, region).....	13
1. 4 Pedagogika volného času.....	13
1. 4. 1 Výchova mimo vyučování, výchova ve volném čase.....	14
1. 4. 2 Funkce výchovy ve volném čase	14
1. 5 Pracovníci volného času	17
1. 6 Současné tendence v oblasti výchovy ve volném čase	18
2 Subjekty uskutečňující výchovu ve volném čase, subjekty pracující s dětmi a mládeží	21
2. 1 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání.....	21
2. 2 Školská výchovná a ubytovací zařízení	22
2. 3 Výchovná zařízení pro ústavní výchovu.....	23
2. 4 Nestátní neziskové organizace.....	23
2. 5 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	23
3 Subjekty nabízející volnočasové aktivity ve městě Hořice	25
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	28
4 Cíle výzkumného šetření	28
5 Metodika práce	29
5. 1 Charakteristika výzkumného souboru	29
5. 2 Zpracování dat	31
6 Prezentace výsledků.....	32
7 Diskuze	48
8 Závěr	50
Bibliografické citace	52
Knihy	52
Elektronické zdroje	53
Seznam příloh	55

Úvod

Jako téma bakalářské práce jsem si zvolila volnočasové aktivity. V oblasti pedagogiky volného času pracuji již více než deset let jako vychovatelka ve školní družině a vedoucí zájmových útvarů. Pracuji tedy především s dětmi mladšího školního věku.

Myslím si tedy, že o způsobech trávení volného času dětí mladšího školního věku mám určitý přehled. Ze své praxe musím říci, že u některých dětí navštěvování zájmových útvarů neodráží jejich skutečný zájem o danou činnost, ale spíše přání rodičů.

Proto jsem se rozhodla v praktické části věnovat výzkumu, který je zaměřen na děti 2. stupně základních škol a studenty středních škol, kteří se již o náplni volného času mohou více rozhodovat sami a dle svého skutečného zájmu.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zmapovat nabídku volnočasových zařízení a aktivit pro děti a mládež ve městě Hořice, zjistit, jak jsou žáky a studenty využívány a snaha objasnit důvody proč některá zařízení navštěvována nejsou.

Dalším cílem bylo zjistit a porovnat obsah činností, kterým se oba průzkumné soubory ve volném čase věnují.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretickou část tvoří tři kapitoly. Úvodní kapitola se zabývá vysvětlením pojmu volný čas, jeho funkcemi a činiteli, kteří trávení volného času ovlivňují. Dalšími důležitými tématy této kapitoly jsou pedagogika volného času, pracovníci volného času a současné trendy či tendence v oblasti výchovy ve volném čase.

Následující kapitola obsahuje přehled subjektů, které uskutečňují výchovu ve volném čase či pracují s dětmi a mládeží.

Poslední kapitola teoretické části popisuje konkrétní volnočasové instituce a subjekty nabízející volnočasové aktivity ve městě Hořice.

Praktická část obsahuje výzkumné šetření provedené na třech základních a třech středních školách ve městě Hořice. Výzkum probíhal dotazníkovým šetřením, kterým jsem se snažila zjistit jak žáci a studenti těchto škol tráví svůj volný čas a jak využívají nabídku volnočasových aktivit a zařízení, které jim město Hořice nabízí.

I Teoretická část

1 Volný čas

1.1 Pojem volný čas

Pod pojmem volný čas si asi každý člověk může představit něco jiného. Pro někoho to může být čas, kdy nemusí jít do práce nebo do školy, pro druhého je to čas, kdy má splněny všechny pracovní, rodinné či jiné povinnosti a může se věnovat pouze svým koníčkům a zálibám.

V odborné literatuře můžeme najít mnoho definic pojmu volný čas.

„Volný čas je částí lidského života mimo čas pracovní (návštěva školy a pracovní proces) a tzv. čas vázaný, který zahrnuje biofyziologické potřeby člověka (spánek, jídlo, osobní hygienu), chod rodiny, provoz domácnosti, péči o děti, dojíždění za prací a další nutné mimopracovní povinnosti“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 10)

Další velmi výstižnou je Průchova definice: *„Volný čas je čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku)“* (Průcha 2001, s. 274)

Lze tedy shrnout, že se jedná o čas mimo pracovní nebo studijní povinnosti, rodinné závazky a fyziologické potřeby. Tento čas je naplněn činnostmi či aktivitami, které si sami dobrovolně vybereme a jež nás zajímají a baví.

Podle Hofbauera (2008, s. 10) tento čas, který člověk věnuje sám sobě může zahrnovat následující činnosti:

- odpočinek a zábavu
- rozvoj zájmové sféry
- zlepšení kvalifikace
- účast na veřejném životě

Do volného času se běžně zahrnuje odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná práce i časové ztráty spojené s těmito činnostmi. Z hlediska dětí a mládeže se do volného času nezahrnuje vyučování a aktivity s ním spojené, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci. Dále do volného času nezahrnujeme povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělání a další časové ztráty. (Pávková, Hájek, Hofbauer, 2008)

1. 2 Funkce výchovy ve volném čase

Volný čas můžeme také vymezit funkcemi, které plní. Ve většině odborných publikací se rozlišují zejména funkce 1. odpočinku, 2. zábavy a 3. rozvoje osobnosti, přičemž se tyto funkce vzájemně překrývají. (Čáp, 1993)

Čáp dále uvádí, že volný čas pomáhá lidem obnovit pracovní schopnost a vyvážit jednostrannost pracovní činnosti. Poukazuje také na zkušenosti a výsledky sociologických a psychologických výzkumů, které ukazují, že volný čas umožňuje lidem kulturní rozvoj a obohacení osobnosti. Na druhé straně, ale může vést ke stagnaci nebo nečinnosti z hlediska společnosti i individuálního vývoje nežádoucí. Jako příklad uvádí krajní podobu takového nežádoucího vývoje jakým je například agresivní chování některých skupin sportovních fanoušků. V neposlední řadě se zmiňuje o společenském vývoji směřujícím ke zvyšování rozsahu volného času, avšak zároveň o nezbytnosti řešit jeho náplň a výchovně působit k adekvátním formám jeho využívání. (Čáp, 1993)

Také Hofbauer (2004) jako základní funkce volného času uvádí:

- odpočinek (regenerace pracovní síly)
- zábava (regenerace duševních sil)
- rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury)

Sak (2004) definuje funkce volného času ve vztahu k jedinci jako relaxační, rekreační a rozvojové. Tím se však funkce volného času nevyčerpávají. Podle Saka volný čas,

respektive úhrn reálných a duchovních aktivit lidí, plní řadu funkcí ve společenském systému.

„Volný čas ve svém rozsahu i obsahu je systémově provázán s daným typem společnosti, kterému odpovídají určité hodnoty, instituce, vzorce chování a sociální mechanismy spojené s naplňováním volného času. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, urychlí tím rozvoj obecných i specifických schopností mladé generace a potlačí rozvoj negativních sociálních rysů“. (Sak, 2004, s. 59)

Německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski (in Vážanský, Smékal, 1995) předkládá na základě analýzy z moderního výzkumu volného času, dovolené a zdraví těchto osm funkcí neboli potřeb volného času, kterými vystihl aktuální požadavky společnosti.

- Rekreace – potřeba zotavení, osvěžení, uvolnění
- Kompenzace – potřeba vyrovnání, rozptýlení se, odstraňování zklamání, námahy
- Edukace – potřeba poznání, podněcování k dalšímu učení
- Kontemplace – potřeba klidu, pohody, seběvědomí, rozjímání
- Komunikace – potřeba sdělovací, kontaktu a družnosti, touha nebýt sám
- Integrace – potřeba společnosti, tvoření skupin, kolektivního vztahu, hledání emocionální jistoty
- Participace – potřeba účasti, podílu na dění, angažovanosti, sociálního sebepojetí
- Enkulturační – potřeba účasti a produktivního uplatnění na kulturním životě, potřeba kreativního rozvoje

Rekreace, kompenzace, edukace a kontemplace představují více individuální funkce. Komunikace, integrace, participace a enkulturační funkce spíše všeobecné.

Vážanský a Smékal (1995) dále upozorňují na v současné době dominující rekreačně kompenzační volnočasové aktivity a na nutnost přihlížet i k ostatním potřebám.

Grecmanová et al. (2003) považuje volný čas za oblast, v níž se děti a mládež mohou realizovat, jak v individuální tak ve společenské dimenzi. Připomíná však, že se tak často děje negativními a někdy naprosto nepřijatelnými způsoby. Proto považuje

výchovu ve volném čase a výchovu k volnému času za důležitou prevenci negativních vlivů, které mohou na děti a mládež působit.

Základní funkce volného času podle Grecmanové jsou:

- Odpočinek – fyzická a duševní relaxace, kompenzace únavy
- Zábava – dochází při ní k uspokojování potřeb
- Vlastní rozvoj člověka – vůle, rozum, cit

Chceme-li výchovně ovlivňovat aktivity dětí a lidí v jejich volném čase, je nutné uvedené funkce volného času respektovat. (Grecmanová, 2003)

1.3 Činitelé ovlivňující volný čas

Již v průběhu ontogenetického vývoje jedince se utváří osobnost člověka, jeho individualita. Tento vývoj je ovlivňován působením různých činitelů. Některé předpoklady si dítě přináší na svět už při svém narození. Jsou to především vrozené předpoklady nebo vlohy zděděné po předcích a v neposlední řadě také dispozice získané v průběhu prenatálního vývoje. Velký vliv na vývoj jedince má sociální prostředí.

Výchovou nazýváme záměrné a cílevědomé působení na člověka, nejčastěji na dítě, které by mělo formovat takové rysy osobnosti, které jsou z hlediska potřeb společnosti chápány jako kladné a žádoucí.

Zásadní roli při výchově dítěte hraje rodina jako primární sociální skupina. Na výchovné působení rodiny navazují a doplňují je předškolní zařízení a později škola jako jeden z nejvýznamnějších výchovných činitelů. Na výchově dětí a mládeže v době mimo vyučování se společně s rodinou podílejí instituce pro výchovu mimo vyučování a další subjekty. (Pávková, 2008)

„Paleta těch, kdo se podílejí na náplni volného času dětí a mládeže, je velice pestrá. Většinou se vzájemně doplňují, ať už si konkurují, nebo spolupracují. Jsou to přirozené výchovné instituce (rodina, skupiny vrstevníků, lokální pospolitosti – například obec); instituce se zprostředkovaným výchovným působením (společenské prostředí, občanská sdružení, soukromé subjekty, cestovní kanceláře, hromadné sdělovací prostředky

apod.); instituce s přímým výchovným působením (školy, školská zařízení, vzdělávací subjekty, církve apod.).“ (Hájek, 2004, s. 30)

1. 3. 1 Rodina

Rodina je pro dítě prvním socializačním prostředím, ve kterém dítě získává nejdůležitější rámce pro vnímání a chápání světa a učí se v ní základním normám a způsobům chování. Dítě přijímá hodnoty, které v rodině platí a učí se základnímu životnímu stylu. V pozdějším období, zvláště v průběhu puberty a dospívání, může dítě tyto hodnoty zpochybnit a bouřit se proti nim nebo je odmítat. Tato jeho vzpoura je však vždy vymezena rámcem, který je určen primárním působením rodiny.

Rodina je pro dítě velmi důležitá i při osvojování rolí – role dítěte, otce, matky, sexuální role chlapce a děvčete, muže či ženy, role partnera. (Hadj-Moussová, 2003)

„Rodina je přirozeným rámcem pro sociální učení a to, co se dítě naučí, je v podstatě určováno tím, jak a čím na něj rodina bude působit.“ (Hadj-Moussová, 2003, s. 15)

Na volný čas v rodině působí řada pozitivních i negativních vlivů, jakými jsou především objektivní podmínky života a výchovy dětí v rodině: její velikost nebo úplnost, současný trend pozdějšího zakládání rodiny, mění se životní úroveň a sociální status rodiny, úroveň bydlení a vybavení domácnosti včetně potřeb pro volný čas. Velký vliv má samozřejmě realizace volného času uvnitř rodiny, která je podmíněna způsobem jejího života, postoji a výchovou rodičů vzhledem k dětem, ale také časovými a hmotnými předpoklady umožňujícími vytvářet volnočasovou činnost. Rodiče by v tomto ohledu neměli působit direktivně, ani by neměli ponechávat děti trávit svůj volný čas živelně. Měli by působit inspirativně, volnočasové aktivity dětí

i celé rodiny iniciovat a spoluorganizovat. (Hofbauer, 2004)

1. 3. 2 Vrstevnická skupina

Vrstevnická skupina nabývá významu v průběhu celého vývoje dítěte, její význam

a vliv je však největší v období puberty a v dospívání. Vrstevnická skupina je méně normativní než rodina, dítě se zde projevuje více spontánně, prosazuje se pomocí svých kompetencí a schopností. I v této skupině je vyžadováno dodržování norem, členové vrstevnických skupin se na vytváření těchto norem podílí. (Hadj-Mousová, 2003)

Vrstevnickou skupinu tvoří mladí lidé, kteří si jsou blízcí věkem, zájmy, často je to skupina téhož pohlaví a blízkého sociálního statusu.

„Příslušnost k takovéto skupině poskytuje zázemí a ochranu, kompenzuje jejich sociální a citovou deprivaci, vytváření sociálních vztahů a pocitu bezpečnosti má pro jejich členy někdy stejný význam jako obsah činnosti. Pomáhá překonávat sociální izolaci a přispívá k jejich socializaci a k osvojování pozitivních hodnot. V některých případech však působí opačným směrem. Důsledkem se tak stává antisociální a delikventní chování (bandy, gangy). (Hofbauer, 2004, s. 99)

1. 3. 3 Hromadné sdělovací prostředky

Dalším činitelem, který ve značné míře působí na volný čas jsou hromadné sdělovací prostředky neboli masmédia. Právě masmédia umožňují ovlivňování velkých skupin lidí najednou. Tradiční média tištěná (knihy, časopisy) a média zaměřená na akustické či obrazové zpracování informací (film, rozhlas, televize) doplnila v posledních desetiletích média spjatá s rozvojem elektronických technologií (mobilní telefony, počítače, internet). Média mohou přinášet dětem a mládeži zábavu i podněty pro činnost, informace o přírodě, společnosti a člověku (vzdělávací pořady, naučné články).

Mohou však mít i odvrácenou stranu. Potlačují vlastní aktivitu a spoluúčast jedince, mohou propagovat násilí, šířit pornografii a další negativní jevy. (Hofbauer, 2004)

„Příkladem může být závislost na počítači či internetu – dítě surfuje po internetu, aby zabilo (vyplnilo) svůj volný čas, a nehledá např. bezprostřední komunikaci s vrstevníky nebo informace. Právě tak mohou některé počítačové hry kompenzovat nastřádanou agresivitu, ale nesmí vyústit v závislost na nich.“ (Hájek, 2004, s. 193)

Podle Hájka (2004) jsou právě tyto činnosti, označované jako sociálně patologické jevy (rizikové projevy chování) mnohdy zástupnými činnostmi prováděnými ve volném čase místo společensky žádoucích aktivit, které mají přispívat k výchově a rozvoji jedince.

1. 3. 4 Lokální pospolitosti (obec, region)

Obce a regiony jsou významným prostorem a činitelem volného času. Vytváření koncepce a aktivity, personální, institucionální a materiální podporu pro účast dětí a mládeže na volnočasových aktivitách a životě společnosti.

Místní a regionální orgány vytváří koncepce, stanovují zásady a směry své politiky vzhledem k mladé generaci, k oblastem jejího života a výchovy. Velkou pozornost volnému času věnují už i malé obce. Snaží se o spolupráci a harmonizaci mezi správou obce, dobrovolnými sdruženími, státem i komerčním sektorem a rozšiřuje tak své možnosti. V naší zemi má místní a regionální volnočasový život dětí a mladých lidí dlouhodobé tradice. (Hofbauer, 2004)

1. 4 Pedagogika volného času

„Pedagogika volného času je jedním z oborů pedagogiky. Je to tedy společenskovědní obor, věda o výchově ve volném čase, teorie výchovy ve volném čase. Při práci s dětmi a mládeží školního věku se někdy používá také označení výchova mimo vyučování.“
(Pávková, 2008, s. 65)

Výchova ve volném čase má stejné hlavní znaky jako samotný termín výchova, tedy záměrnost a cílevědomost. Díky specifčnosti oblasti, má i výchova ve volném čase specifické cíle a probíhá ve specifických podmínkách.

Pojem výchova ve volném čase můžeme označit jako širší než pojem výchova mimo vyučování, a to vzhledem k věku vychovávaných. Zahrnuje totiž nejen výchovu dětí a mládeže, ale i dospělých. Vzhledem k obsahu činností je naopak širším pojmem výchova mimo vyučování. Kromě aktivit ve volném čase, kam patří odpočinek, zábava, rekreace, zájmové činnosti nebo dobrovolná veřejně prospěšná práce, zahrnuje také

oblast dětských povinností (přípravu na vyučování, sebeobsluhu). Pojmy výchova ve volném čase a výchova mimo vyučování jsou si blízké. Přestože v literatuře bývají používána jako synonyma, nejsou totožné. (Pávková, 2008)

1. 4. 1 Výchova mimo vyučování, výchova ve volném čase

Pávková (2008) vymezuje výchovu mimo vyučování čtyřmi znaky:

- Probíhá mimo povinné vyučování
- Probíhá převážně ve volném čase
- Probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny
- Je institucionálně zajištěna

V novější pedagogické literatuře jsou zmiňovány pojmy výchova formální, výchova neformální a výchova informální.

Výchova formální představuje působení škol a jiných odborných vzdělávacích institucí. Úspěšné ukončení vzdělání je potvrzeno příslušným dokladem, vysvědčením, osvědčením apod.

Výchova neformální zahrnuje cílené a strukturované aktivity, které probíhají mimo vyučování, ve volném čase. Zahrnují celoživotní výchovu a vzdělávání, důležité je respektování požadavku dobrovolnosti, demokratismu a participace. Tyto aktivity mohou, ale nemusí být zakončeny udělením dokladu.

Výchova informální zahrnuje jak učení záměrné, cílené, tak učení nahodilé v běžném životě. Souvisí tedy s nejširším výkladem pojmu výchova, zahrnuje i působení vlivu prostředí na jedince. (Pávková, 2008)

1. 4. 2 Funkce výchovy ve volném čase

Oblast výchovy ve volném čase, v době mimo vyučování má i své specifické funkce.

Funkce výchovně-vzdělávací

Je považována za funkci prioritní a je na ní kladen velký důraz. Zásadní je záměrné a cílevědomé formování osobnosti vychovávaného jedince, dosahování cílů pomocí vhodně zvolených pedagogických prostředků.

Příslušné výchovné instituce se dle svých možností a zaměření mohou působit na všechny složky osobnosti, tělesnou, psychickou i sociální. Výchova ve volném čase umožňuje uspokojovat potřeby, rozšiřovat a uspokojovat zájmy, rozvíjet schopnosti vychovávaných jedinců. Děti, mládež i dospělé může prostřednictvím pestrých a zajímavých činností motivovat k osobnostně i společensky žádoucímu využívání volného času, získávání nových vědomostí a dovedností.

Funkce zdravotní

Základní zásadou veškerého výchovného působení ve volném čase, v době mimo vyučování je, že musí podporovat zdravý tělesný, duševní i sociální vývoj.

To lze podpořit různými způsoby:

Usměrňování režimu dne

Spočívá ve střídání činností odlišného charakteru (práce a odpočinku, tělesné a duševní činnosti), mělo by odpovídat lidským biorytmům i individuálním zvláštnostem jedince.

Pohybové aktivity

Důležité je podněcování a poskytování příležitostí k vydatnému pohybu, který je nezbytný pro zdravý vývoj. Cílem výchovného působení v této oblasti je, aby se pohybové aktivity staly pro lidi pravidlem a běžnou součástí denního režimu.

Zdravé stravování a upevňování zdravých stravovacích návyků

Tuto funkci ve velké míře plní školská zařízení, která zajišťují stravování dětí a mládeže. Dodržování hygienických požadavků, složení stravy, její úprava a množství jsou dány příslušnými dokumenty a předpisy a jsou sledovány. Výchovným působením tedy lze pěstovat správné stravovací návyky, případně odstraňovat již vytvořené zlozvyky (spěch při jídle, mluvení s plnou pusou, hluk a neklid v jídelnách apod.). Mezi

další problémy patří otázky pitného režimu, nevhodné nápoje a potraviny v automatech, nežádoucí stravovací návyky v rodinách nebo nevhodné rozložení jídel v průběhu dne.

Hygienické návyky

Pěstování a upevňování hygienických návyků je významné při práci s dětmi a mládeží. Tyto návyky nejsou mnohdy dostatečně upevněné nebo ani vytvořené. Jedná se o návyky osobní hygieny, péče o osobní věci, oděv, obuv, návyky kultury stolování a stravování apod. Velký význam má také hygiena prostředí, ve kterém probíhá výchovný proces.

Zásady bezpečnosti práce

Zásady bezpečnosti práce jsou také určeny příslušnými právními předpisy. Povinností pedagoga je se s těmito normami seznámit a dodržovat je.

Funkce sociální

Sociální funkce lze chápat jako péči o děti, o jejich bezpečnost, dohled a odpovídající zaměstnání v době, kdy skončilo jejich vyučování a rodiče jsou v zaměstnání nebo jinak zaneprázdněni. V tomto případě sociální funkci plní zejména školská zařízení pracující s mladšími žáky, například školní družina. Částečně tuto funkci plní i výchovná a ubytovací zařízení (domov mládeže, škola v přírodě, internát), a zejména zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu a zařízení sociální péče.

Druhé pojetí sociální funkce spočívá v setkávání se lidí s rozmanitými druhy sociálních prostředí ve svém volném čase. Mohou navazovat nové sociální vztahy, setkávat se s lidmi podobných zájmů, postojů a názorů. Volnočasové skupiny mají pestrou strukturu z hlediska věku, sociálního postavení, zdravotního stavu apod., a to je příležitostí pro rozvoj komunikačních dovedností, sociálních kompetencí, sociální interakce a percepce. Z těchto důvodů účast ve volnočasových skupinách přispívá k socializaci člověka.

Sociální funkce výchovy ve volném čase lze vidět i jako příležitost k vyrovnávání rozdílů mezi dětmi v rodinách. Tyto rozdíly mohou být v nestejných materiálních i psychologických podmínkách. Tím lze pomoci dětem z méně podnětného či jinak problematického rodinného prostředí.

Funkce preventivní

Zařízení, instituce a subjekty pro výchovu ve volném čase ve svých programech stále více kladou důraz na prevenci negativních jevů, např. závislostí na návykových látkách, agresivitu, netoleranci apod. V případě školských zařízení se jedná především o nespécifickou primární prevenci. (Pávková, 2008)

1. 5 Pracovníci volného času

Vážanský a Smékal zmiňují fakt, že volný čas se stává novým trhem práce a tudíž i poskytovatelem pracovních příležitostí pro pedagogy. Uvádí, že „*pedagogika volného času vyžaduje nový typ pracovníka, zejména pro zařízení volného času – hřiště aktivit, centra mladých, střediska různých společenství, sociokulturní centra, domy občanů, cestování skupin mladých, prázdninové hotely, místa rekreace apod. Ve všech uvedených a dalších objektech a příležitostech hrají pedagogové volného času závažnou roli: nazývají se poradci volného času, pomocníci volného času, animátoři, vedoucí cest, pedagogové kultury, manažeři volného času a jinak.*“

(Vážanský, Smékal, 1995, s. 79)

„*V oblasti výchovy ve volném čase, v době mimo vyučování se uplatní především dvě z uvedených profesí, pedagog volného času a vychovatel.* (Pávková, 2008, s. 130)

Ve střediscích volného času, tedy v domech dětí a mládeže a stanicích zájmových činností působí pedagogové volného času. Jako vychovatelé jsou označováni pracovníci zařízení pro zájmové vzdělávání typu školních družin a školních klubů, výchovných

a ubytovacích zařízení typu domov mládeže, škola v přírodě a internát nebo zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu. Rozdíl mezi těmito dvěma profesemi vyplývá z odlišného poslání, obsahu činností jednotlivých zařízení a do určité míry i odlišné náplni práce. Přesto však jako stěžejní převažuje pedagogické ovlivňování volného času.

Výchova ve volném čase je označována jako neformální. Velký důraz je kladen na požadavek dobrovolné účasti na výchovných činnostech, proto je u pedagogů volného času velmi důležitá jejich neformální autorita, nutnost imponovat jako osobnost, umění motivovat jedince k činnostem. (Pávková, 2008)

Pávková (2008) dále ve své publikaci uvádí nejdůležitější osobnostní charakteristiky a vlastnosti pedagoga volného času jako předpoklad pro náročné povolání pedagoga.

Požadované osobnostní charakteristiky pedagogů volného času a vychovatelů

- Schopnost empatie
- Komunikativní dovednosti
- Schopnost vedení jiných lidí (přiměřená míra dominantnosti)
- Odolnost vůči stresu, zvládání náročných situací, nekonfliktnost
- Optimismus, pozitivní ladění

Žádoucí vlastnosti u pedagoga pracujícího s lidmi

- Schopnost přizpůsobovat se podmínkám, řešit nečekané situace
- Aktivita, průbojnost, iniciativa
- Tvořivost, fantazie, nápaditost
- Hravost
- Smysl pro humor
- Dobrý zdravotní stav, fyzická zdatnost
- Příjemný vzhled
- Zvládání dovedností a technik účinného jednání

1. 6 Současné tendence v oblasti výchovy ve volném čase

V této kapitole bych se chtěla zmínit o některých tendencích či nových metodách pedagogické práce, které se v oblasti pedagogiky volného času objevují. Souvisí s potřebou ovlivňovat pedagogicky volný čas nejrůznějších skupin mládeže i se změnou v chápání vztahu mezi obsahovým a vztahovým rozměrem výchovy. Pedagogika volného času se zde dotýká a prolíná s pedagogikou sociální.

Animace

Pávková (2008) uvádí: „*Pedagogický slovník definuje animaci jako výchovnou metodu založenu na nedirektivních a akčních metodách povzbuzování mladých lidí k hledání vlastní cesty životem a schopnosti realizovat svou svobodu a autonomii, přičemž se jim zároveň předkládá velké množství přiměřených, zajímavě strukturovaných pozitivních možností seberealizace (sport a akce s intenzivním rekreačním režimem, kultura zejména aktivně provozovaná, společensky prospěšná činnost aj.)*

(Pávková, 2008, s. 77)

Stručně se dá říci, že hlavním smyslem animace je nabídnout mladým lidem zajímavé, konstruktivní činnosti, díky nimž pro ně ztratí přitažlivost různé formy protispolečenského jednání. Při těchto činnostech je kladen velký důraz na otevřenost výchovné situace, dobrovolnost, možnost volby, iniciativu vychovávaných a na vytváření rezistence vůči negativním sociálním vlivům.

Výchova zážitkem

Výchova zážitkem, prožitkem též také nazývána výchovou dobrodružstvím, výchovou v přírodě, expedicí apod. Všechny tyto výchovy mají společný základ v intenzivních prožitcích a zkušenostech získávaných aktivní účastí v programu zahrnujícím obvykle fyzicky náročné činnosti spojené s určitou mírou (kontrolovaného) rizika ve vnějším, přírodním i městském prostředí. Patří sem například výpravy do obtížně přístupného terénu, vodácké akce, trénink přežívání v přírodě apod. Jejich hlavním cílem je rozvoj sebepojetí, sociálních vztahů a vztahů k životnímu prostředí. Patří k nim řízená reflexe, která může vést k změně chování a jednání a k pozitivnímu rozvoji osobnosti.

Terénní práce – streetwork

Tato forma práce s mládeží už podstatně přesahuje do sociální pedagogiky, případně do sociální práce.

„*Pedagogický pracovník, označovaný jako sociální asistent, terénní pracovník nebo streetworker, vyhledává mladé lidi v prostředích, která jsou pro ně přirozená, navazuje s nimi kontakt, snaží se jim nabízet pozitivní možnosti využití volného času (organizuje různé místní akce s důrazem na hry, zážitek, sebevyjádření; zaměřuje klienty na*

instituce strukturovanějším programem, zve je na víkendové a prázdninové „expedice“), pomáhá jim při prosazování jejich zájmů a potřeb, radí jim v krizových situacích a kontaktuje je s odbornou pomocí (poradny, léčebny, krizová centra apod.).

(Pávková, 2008, s. 79-80)

2 Subjekty uskutečňující výchovu ve volném čase, subjekty pracující s dětmi a mládeží

Volnému času dětí a mládeže se v České republice věnuje mnoho institucí a zařízení.

Následující kapitola obsahuje jejich přehled podle Hájka (2008) s podrobnějším zaměřením na subjekty ovlivňující volný čas dětí a mládeže na druhém stupni základních škol a na středních školách.

2.1 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání

Střediska volného času

1. Domy dětí a mládeže – jsou zařízení s širokou zájmovou působností
2. Stanice zájmových činností – zařízení zabývající se pouze jednou zájmovou oblastí

Služby obou těchto zařízení mohou využívat děti, žáci, studenti, pedagogové, rodiče s dětmi, případně další zájemci.

Zájmová činnost příležitostná – nabízí organizované příležitostné nebo cyklické akce výchovně-vzdělávací nebo rekreační. Do těchto aktivit patří soutěže a turnaje, přehlídky, výlety, exkurze, divadelní představení, přednášky, příměstské tábory apod.

Pravidelná zájmová činnost – je organizována v zájmových útvech jako jsou kroužky, kluby, soubory, oddíly, kurzy pro účastníky přihlášené k pravidelné docházce.

Táborová činnost – organizovaná činnost s dětmi, mládeží v době dlouhodobého volna (o prázdninách), zaměřená rekreačně nebo jako forma odborného soustředění.

Osvětová činnost – spočívá v poskytování odborné pomoci ostatním subjektům pečujícím o volný čas dětí a mládeže formou seminářů, školení, přednášek či kurzů, vydáváním metodických materiálů, podílí se na zpracovávání projektů apod.

Individuální práce s účastníky vedoucí k rozvoji nadání – jedná se o práci s talentovanými dětmi ve speciálních zájmových útvarech nebo mimo ně.

Nabídka otevřených spontánních aktivit – je průběžná nabídka činností, které jsou pedagogicky a organizačně ovlivňovány pedagogy nepřímou. Účastníci mohou tyto aktivity využívat neorganizovaně podle aktuálního zájmu. Jsou to např. otevřená hřiště či sportoviště, čítárny, herny, internetové pracovníky.

Organizace soutěží a přehlídek vyhlašovaných nebo spoluvyhlašovaných MŠMT ČR

Střediska volného času z pověření zřizovatele nebo orgánu veřejné správy organizují kola postupových soutěží či přehlídek, zabezpečují soutěže organizačně i odborně.

Školní družina

Školní družiny zpravidla existují v základních školách a jsou přednostně určeny pro žáky prvního stupně. Jsou základní formou výchovy mimo vyučování během školního roku a podle potřeby i o prázdninách.

Školní klub

Školní klub je určen žákům druhého stupně základních škol. Ve školních klubech jsou dětem nabízeny zájmové aktivity organizované formou různých kroužků, příležitostných akcí a aktivit a také spontánní činnosti. Do školního klubu se mohou děti přihlásit k pravidelné docházce nebo mohou navštěvovat jen některé zájmové útvary.

2. 2 Školská výchovná a ubytovací zařízení

Do této skupiny zařízení patří domovy mládeže, školy v přírodě a internáty.

„Tato zařízení zajišťují žákům a studentům vzdělávání, sportovní a další zájmové činnosti v době mimo vyučování, celodenní výchovu, stravování a ubytování. (Hájek, 2008, s. 147)

Domov mládeže zabezpečuje žákům středních škol a studentům vyšších odborných škol ubytování, stravování a výchovné působení k vhodnému využívání volného času. Důležitou součástí je také výchovné působení v oblasti přípravy na vyučování.

Internáty jsou zařízení určená pro děti a žáky se zdravotním postižením. Kromě ubytování, stravování a výchovy poskytují také zdravotně rehabilitační péči.

2. 3 Výchovná zařízení pro ústavní výchovu

Mezi výchovná zařízení pro ústavní výchovu podle Hájka (2008) patří diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Podrobněji se však v publikaci dále věnuje pouze dětským domovům.

Dětský domov pečuje o děti od 3 do 8 let, případně do ukončení přípravy na povolání. „Zajišťuje výchovnou, hmotnou a sociální péči dětem, které nemohou být ze závažných důvodů vychovávány ve vlastní rodině, nemohou být osvojeny nebo umístěny v jiné formě rodinné péče.“ (Hájek, 2008, s. 149)

Děti zde žijí v rodinných skupinách, jejichž způsob života a prostředí jsou přizpůsobeny životu v rodině. Například zaměstnanci mohou za pomoci dětí zajišťovat stravování obdobně jako v rodině.

2. 4 Nestátní neziskové organizace

Nestátní neziskové organizace, které pracují s dětmi a mládeží představují důležitý prvek ve vytváření vhodné nabídky aktivního využívání volného času dětí a mládeže. Jejich činnost významně doplňuje a obohacuje výchovně-vzdělávací činnost škol, školských zařízení a rodin. Jsou to organizace dětí a mládeže a občanská sdružení věnující se dětem a mládeži. Některé organizace působí na území celé republiky, jako například Skaut, Pionýr, Duha, Sokol, další tělovýchovné organizace a zájmová sdružení mají pouze místní charakter (hasiči, rybáři apod.). (Hájek, 2008)

2. 5 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Hájek (2008) tato zařízení popisuje jako zařízení mající především sociální poslání a zařízení, která jsou určena neorganizovaným dětem a mládeži (klientům):

- Nacházejícím se v obtížné životní situaci (narušené rodinné či vrstevnické vztahy, nízká sociální a životní úroveň, zdravotní handicap, problémy ve škole, v zaměstnání)
- Ohroženým rizikovými projevy chování (kriminalita, zneužívání návykových látek, násilí, záškoláctví apod.)
- Mající vyhraněný životní styl neakceptovatelný většinovou společností (ideologické skupiny, gangy)

Služby zařízení jsou poskytovány na základě „nízkoprahovosti“, to znamená na základě maximální přístupnosti a odstranění bariér (sociálních, psychických či jiných).

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují čtyři základní formy služeb.

Volný vstup a pobyt v zařízení – klientům je umožněno využívat výhod prostor zařízení oproti ulici dle jeho osobních potřeb.

Volnočasové aktivity – zařízení zajišťuje pro klienty základní vybavení a asistenci při jejich svépomocných volnočasových aktivitách, zajišťuje základní technické vybavení.

Sociální služby – jsou založeny na kontaktní práci s klientem. Zařízení nabízejí situační intervenci, základní poradenství. Pokud má zařízení vhodné podmínky může zajišťovat skupinovou práci zaměřenou na rozvoj sociálních dovedností, krizovou intervenci nebo terapeutické služby.

Aktivity a činnosti zaměřené na prevenci – zařízení nabízejí programy se zaměřením na snížení rizikových projevů chování dětí a mládeže (šikana, agresivita, užívání alkoholových a nealkoholových drog apod.). (Hájek, 2008)

3 Subjekty nabízející volnočasové aktivity ve městě Hořice

V následující kapitole bakalářské práce uvádím přehled zařízení a subjektů, která v Hořicích nabízejí dětem a mládeži možnosti aktivního trávení volného času.

Dům dětí a mládeže v Hořicích „DOMEČEK“

Dům dětí a mládeže v Hořicích je státní školské zařízení s právní subjektivitou od roku 1994. Jeho zřizovatelem je město Hořice. Zajišťuje pravidelnou zájmovou činnost ve více než šedesáti zájmových kroužcích nebo kurzech a to pro předškoláky, školáky, mládež i dospělé. Na velmi dobré úrovni zde pracují kroužky keramické, rybářské, modelářské, motoristické, jazykové, aerobik a mažoretkový sport.

V průběhu roku organizuje společenské akce ve městě i pro veřejnost jako jsou tradiční dětské karnevaly, Den dětí, Drakiáda, rybářské i letecko-modelářské soutěže, zájezdy na divadelní představení.

Dům dětí a mládeže je pořadatelem Mistrovství České republiky v mažoretkovém sportu. Každoročně o hlavních prázdninách pořádá letní tábory a každoročně v červnu letní zahraniční soustředění mažoretek.

Základní umělecká škola Melodie

Soukromá Základní umělecká škola Melodie zahájila svou činnost v Hořicích v roce 1995. V současné době školu navštěvuje cca 330 žáků ve čtyřech uměleckých oborech: hudebním, tanečním, výtvarném a literárně-dramatickém.

Během každého roku škola pořádá řadu vystoupení a koncertů, účastní se okresních i krajských škol soutěží. Každým rokem jsou žáci základní umělecké školy Melodie přijati na střední a vysoké školy s uměleckým zaměřením či na pedagogické fakulty se zaměřením pro ZUŠ nebo hudební výchovu.

Základní umělecká škola Hořice

Základní umělecká škola Hořice má velkou tradici a dodnes sídlí ve vile, která byla již od roku 1958 sídlem Hořické hudební školy. Původní Hořická hudební škola zahájila svou činnost 1. prosince 1958 a svým působením navázala na bohaté tradice hořických soukromých učitelů hudby.

V současné době zajišťuje škola výuku pro cca 400 žáků v oboru hudebním, výtvarném a literárně dramatickém.

Žáci i učitelé úspěšně reprezentují školu jak v rámci města a regionu, tak na různých soutěžích, koncertech a přehlídkách pořádaných krajem i MŠMT.

Sportovní zařízení města Hořice

Sportovní zařízení města Hořice bylo zřízeno v roce 2003 jako příspěvková organizace města Hořice. Toto zařízení nabízí sportovní, relaxační a regenerační služby v podobě sauny, masáže, squashe, kuželny a plaveckého bazénu.

V areálu sportovního zařízení nabízí možnost využití kurtu na plážový volejbal a minihřiště na kopanou s umělou trávou.

Školní hřiště Gymnázia Hořice

Hřiště vybudované krajem jako školní hřiště Gymnázia je přístupné i pro veřejnost každý den od 15.00 hodin, o víkendech a o prázdninách. K dispozici je veřejnosti hřiště na volejbal, nohejbal, košíkovou, házenou a beachvolejbal.

Městská knihovna Hořice

Historie městské knihovny v Hořicích sahá až do 60. let 19. století. Knihovna má v současné době téměř 1300 čtenářů, z toho 373 dětí. Knihovní fond představuje 43201 svazků. Kromě své knihovnické, bibliografické a informační činnosti pro občany města se zaměřuje na pořady pro děti. Jsou to pořady pro děti od předškolního věku až po studenty středních škol.

Biograf Na Špici

Hořické kino bylo postaveno v roce 1972 jako jedno z mála 70 mm kin. Město Hořice v roce 2012 investovalo do digitalizace kina a jeho rekonstrukce. Projekt modernizace a zkvalitnění služeb v hořickém kině počítá se spoluprací se školami i místními sdruženími a zájmovými spolky a kluby.

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 Cíle výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zmapovat volnočasové aktivity u dětí navštěvujících základní a střední školy ve městě Hořice a zhodnotit aspekty, které tyto aktivity ovlivňují. Cílem výzkumu také bylo porovnat volnočasové aktivity u dětí odlišné věkové skupiny. Zde jsou uvedeny konkrétní cíle praktické části práce:

1. Zmapovat nabídku volnočasových zařízení a aktivit pro děti a mládež ve městě Hořice
2. Zjistit rozdílnost ve využívání volného času dětí 2. stupně základních škol a studentů středních škol ve městě Hořice
3. Porovnat způsob trávení volného času obou těchto průzkumných souborů
4. Zjistit jak děti a mládež využívají nabídku volnočasových aktivit nebo prostor (sportovní hřiště, bazén, kino atd), které nabízí město Hořice
5. Zjistit, které volnočasové aktivity a prostory pro trávení volného času, které město Hořice nabízí, jsou nejvíce využívány
6. Snažit se objasnit důvody proč některá zařízení využívána nejsou (finance, omezená kapacita atd.).

Na základě cílů výzkumu byly stanoveny tyto hypotézy:

1. Děti 2. stupně základních škol více využívají zájmovou činnost organizovanou školou (školní kroužky) než studenti středních škol.
2. Respondenti z obou průzkumných souborů tráví svůj volný čas nejčastěji s kamarády.
3. Mezi nejčastější aktivity respondentů z obou průzkumných souborů patří PC (hry a internet).
4. Využívání volnočasových zařízení města Hořice je nejvíce ovlivněno finanční dostupností.

5 Metodika práce

Pro sběr dat byla využita metoda dotazníkového šetření a to z důvodu efektivnosti sběru většího množství dat pro účel kvantitativního výzkumného šetření. Dotazník, který je součástí této práce, je vlastní konstrukce a obsahuje 12 otázek. Dotazník je tvořen otázkami uzavřenými, pouze poslední otázka je kladena formou otevřenou. Dotazník byl sestaven tak, aby pomocí zvolených otázek bylo možné vyvrátit či potvrdit hypotézy a aby došlo k dosažení cílů stanovených v této práci.

Samotný výzkum byl realizován v týdnu od 18. do 22. března 2013. Proběhl na třech základních a třech středních školách ve městě Hořice, a to na Základní škole Na Habru, na Základní škole Komenského a na Základní škole a mateřské škole Na Daliborce. Ze středních škol se výzkumu zúčastnili studenti Gymnázia a střední odborné školy Hořice, Vyšší odborné školy rozvoje venkova a střední zemědělské školy Hořice a Obchodní akademie Hořice.

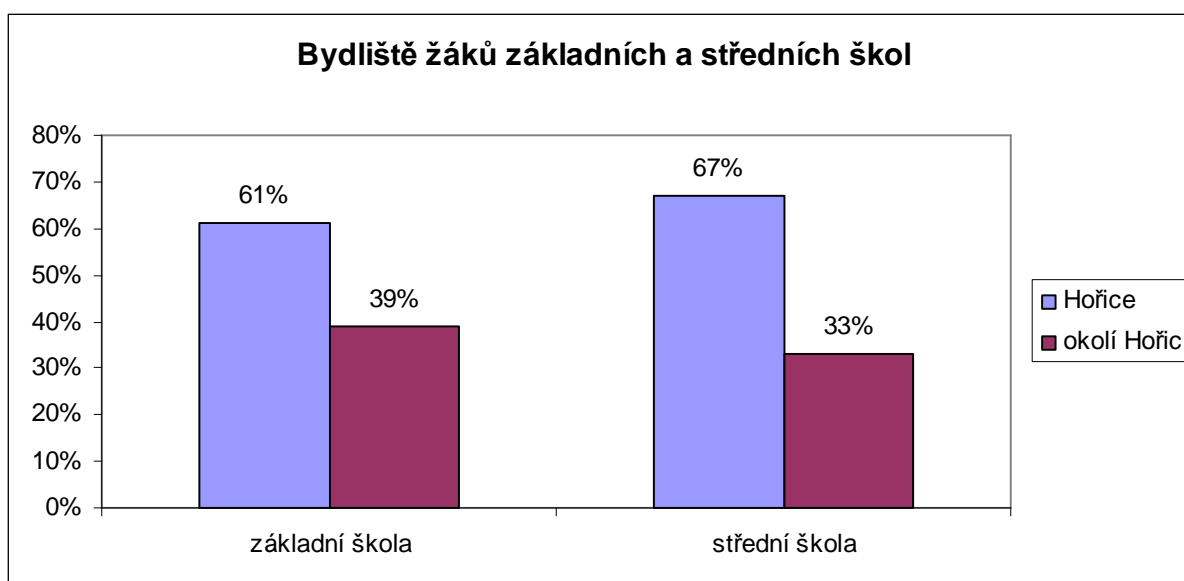
Prvním kritériem pro zařazení do výzkumu byl souhlas žáků a samozřejmě vedení jednotlivých škol. Dobrovolná realizace výzkumu byla vyjasněna vždy samotným vyplněním. Dále byl dotazník předložen vždy žákům stejného ročníku, a to pro dosažení lepší objektivnosti. Na základních školách to byli žáci sedmé třídy a na středních školách dostali dotazník studenti třetího ročníku. Při vyplňování dotazníků jsem byla vždy přítomna, kladené dotazy ohledně nejasností ve vyplňování byly tedy zodpovězeny ihned. Tímto krokem bylo předcházeno špatnému vyplnění dotazníku a tím jeho vyřazení z výzkumu. Mezi nejčastější dotazy patřilo např. co je myšleno pod pojmem volný čas.

5.1 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumu se účastnili žáci třech základních a studenti třech středních škol. Záměrně byli vybráni žáci navštěvující sedmou třídu základní školy, jejichž průměrný věk byl 13 let a studenti navštěvující třetí ročník střední školy, jejichž průměrný věk byl 18 let. Celkový počet rozdaných dotazníků na základních školách byl 75, z toho bylo 7 dotazníků vyřazeno pro chybu ve vyplnění. Na středních školách bylo rozdáno 75 dotazníků. Dva

dotazníky se nevrátili zpět a tři dotazníky musely být vyřazeny pro chybné vyplnění. Celkem bylo tedy zpracováno 68 dotazníků ze základních škol a 70 dotazníků ze středních škol.

Pro přiblížení informací o výzkumném vzorku jsem do dotazníku zařadila otázku č. 1 týkající se místa bydliště jednotlivých žáků. Odpovědi žáků ukazuje následující graf.

Obr. 1 Graf - bydliště žáků základních a středních škol

Předchozí graf zobrazuje rozložení žáků základních a středních škol ve vztahu k bydlišti žáků. Je zde názorně vidět, že 61 % žáků základních škol bydlí přímo ve městě Hořice a 39 % žáků dojíždí do školy z blízkého okolí. U středních škol je tendence obdobná, většina studentů, v tomto případě 67 % žáků bydlí přímo ve městě a 33 % žáků na výuku dojíždí.

5. 2 Zpracování dat

Výsledky byly zpracovány v programu MS Excel a prezentovány pomocí sloupcových grafů a tabulek, jejichž použití zaručilo přehlednost v datech. Tabulky a grafy jsou zpracovány v absolutní a relativní četnosti, za použití vzorce: $p_i = (n_i / n) * 100$. Význam vzorce je znázorněn v tabulce č. 1.

Tab. 1: Vyjádření vzorce $p_i = (n_i / n) * 100$

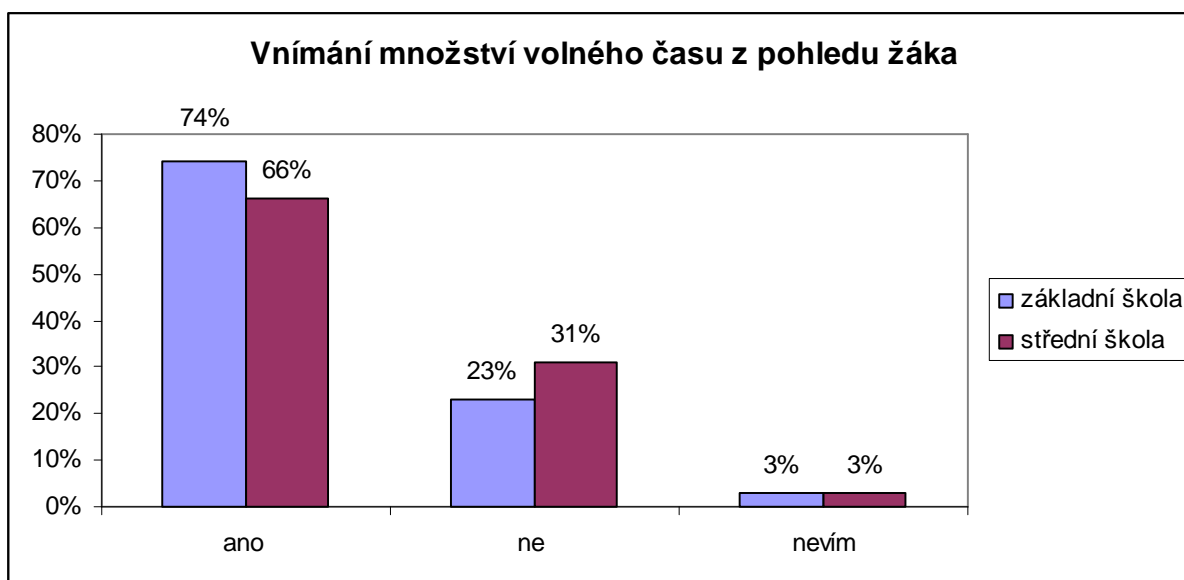
Zkratka	Význam zkratky
p_i	Relativní četnost v procentech
n_i	Absolutní četnost
n	Celkový počet respondentů

6 Prezentace výsledků

Předchozí graf zobrazuje rozložení žáků základních a středních škol ve vztahu k bydlišti žáků. Je zde názorně vidět, že 61 % žáků základních škol bydlí přímo ve městě Hořice a 39 % žáků dojíždí do školy z blízkého okolí. U středních škol je tendence obdobná, většina - v tomto případě 67 % žáků bydlí přímo ve městě a 33 % žáků na výuku dojíždí.

Otázka č. 2

Myslíš si, že máš dostatek volného času?

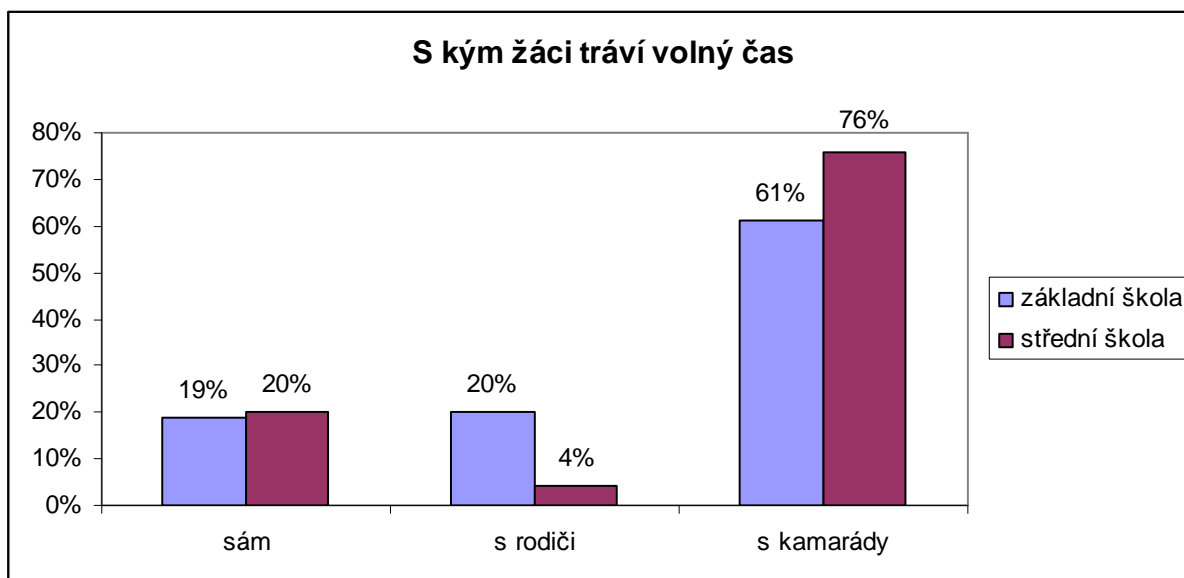
Obr. 2 Graf - vnímání množství volného času z pohledu žáka

Na obrázku číslo dva je názorně vidět, že většina žáků základní i střední školy vnímá množství svého volného času jako dostačující. Žáci základní školy mají tento pocit v 74 %, žáci středních škol v 66 %. 23 % dotazovaných na základních školách a 31 % na středních školách je nespokojena s množstvím volného času. 3 % respondentů z každého druhu škol si svou odpovědí nejsou jisti.

Otázka č. 3

S kým většinou trávíš svůj volný čas?

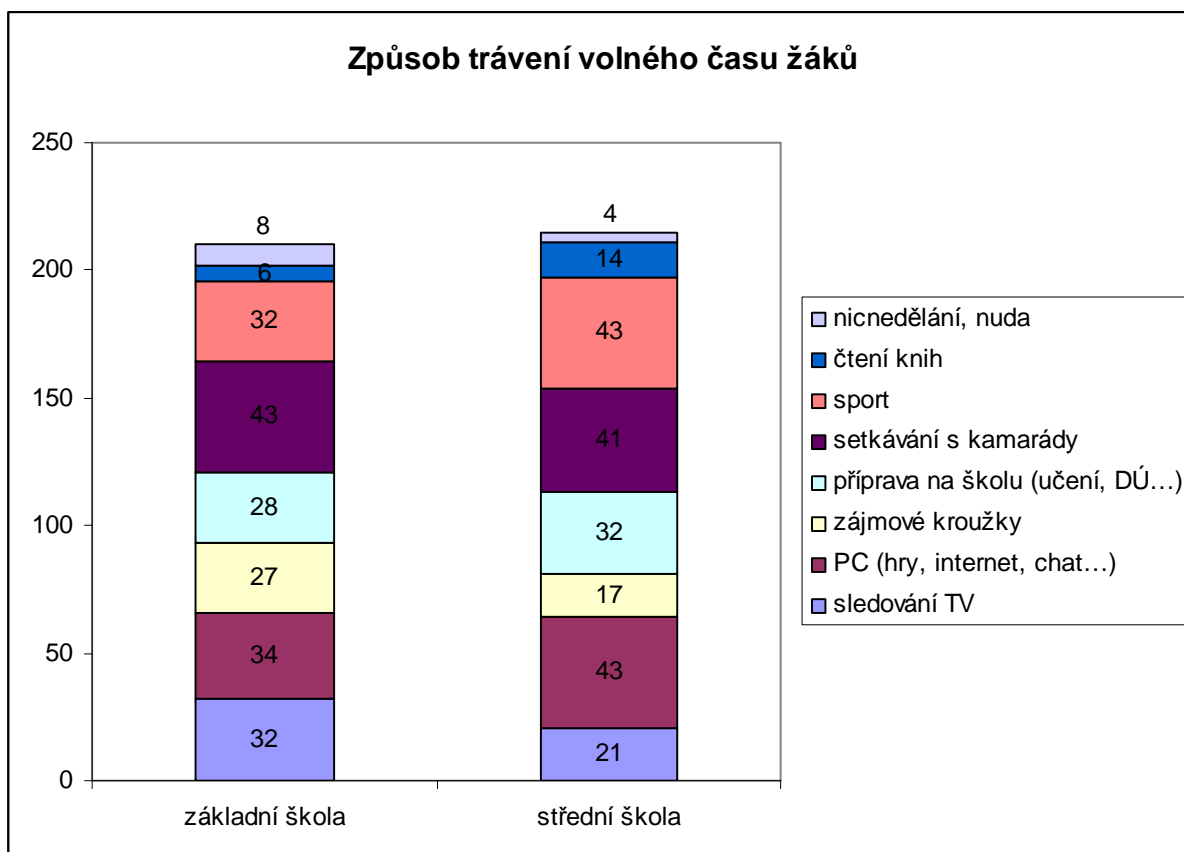

Obr. 3 Graf - s kým žáci tráví volný čas

Graf číslo tři vytváří představu o tom, s kým žáci na Hořicku tráví svůj volný čas. Nejvíce žáků, bez ohledu na věk a navštěvovanou školu tráví bezesporu většinu času s kamarády. Je to celých 61 % žáků na základní škole a 76 % žáků na střední škole. Přibližně stejný poměr žáků je ve svém volnu o samotě, a to v 19 % na základní a ve 20 % na střední škole. Děti na základní škole ještě poměrně často tráví svůj volný čas s rodiči, a to ve 20 %. Oproti tomu žáci na střední škole se volnu strávenému v přítomnosti rodičů poměrně vyhýbají. Celkový počet středoškoláků, kteří tráví svůj volný čas s rodiči byl jen 4 %.

Otázka č. 4

Jak většinou trávíš svůj volný čas?

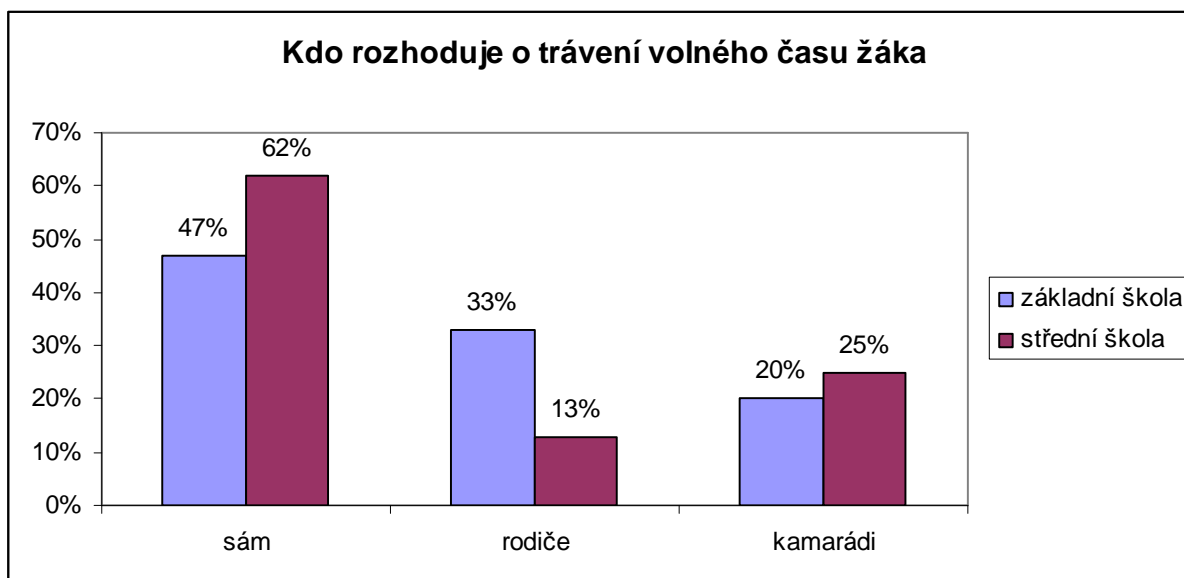

Obr. 4 Graf - způsob trávení volného času žáků

Graf na obrázku číslo čtyři jako jediný ukazuje hodnoty v absolutním počtu a to z důvodu lepší porovnatelnosti dat. Žáci měli možnost vybrat z nabízených variant několik možností způsobu trávení svého volného času. Z grafu lze vyčíst, že žáci na základní škole více sledují TV, více navštěvují zájmové kroužky a 4 žáci navíc oproti střední škole uvedli, že se ve svém volném čase nudí. Naopak žáci střední školy se více věnují čtení knih, sportovním aktivitám, více času jim zabere domácí příprava na vyučování a také ve větší míře využívají k zaplnění svého volného času PC. Přibližně stejný počet žáků uvedl, že svůj volný čas využívají k setkávání s kamarády. V dotazníku měli žáci možnost doplnit jiný způsob trávení volného času, který v dotazníku nebyl uveden, tuto možnost ale nevyužil ani jeden žák.

Otázka č. 5

O tom jak budeš trávit svůj volný čas se rozhoduješ?

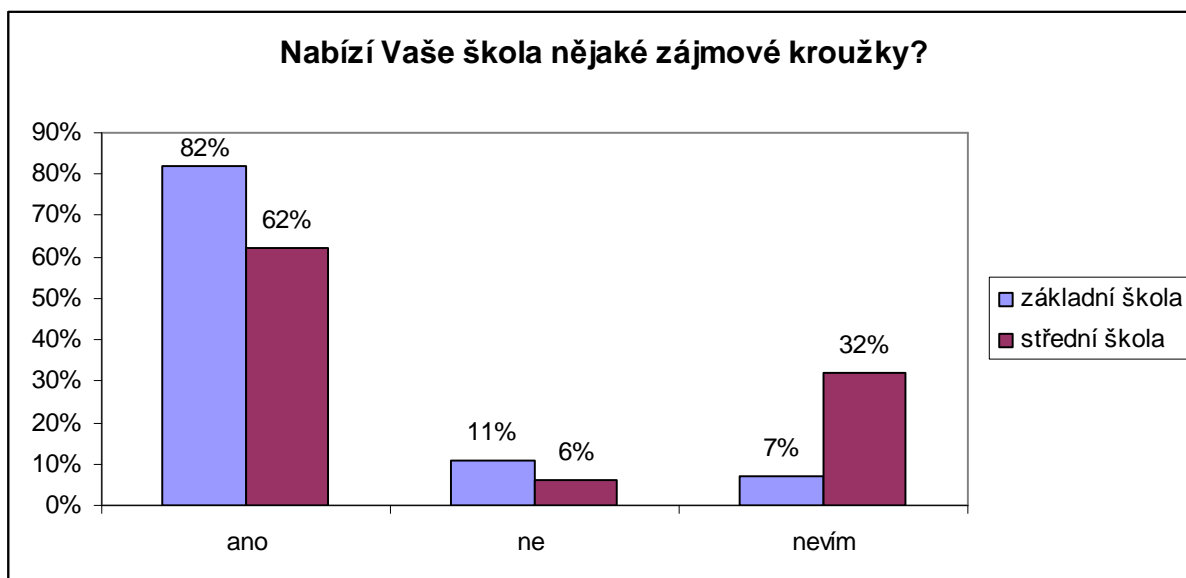

Obr. 5 Graf - kdo rozhoduje o trávení volného času žáka

Z předchozího grafu lze vyčíst, kdo rozhoduje o činnosti v době volného času žáka. Žáci středních škol jsou ve výběru způsobu trávení volného času kompetentnější, o svých činnostech si sami rozhodují v 62 %, ve 13 % se naopak radí s rodiči. Žáci základní školy si o náplni svého volného času rozhodují sami ve 47 %, ve 33 % rozhodují rodiče. Přibližně stejné procentuální množství žáků o své volnočasové aktivitě radí s kamarády, na základní škole to je 20 % žáků a na střední škole 25 % žáků.

Otázka č. 6

Nabízí Vaše škola nějaké zájmové kroužky?

Obr. 6 Graf - nabízí Vaše škola nějaké zájmové kroužky?

Úkolem této otázky bylo zjistit, zda škola, kterou žáci navštěvují nabízí zájmové kroužky a zda žáci vědí o možnosti navštěvovat zájmové kroužky v jejich škole. Na základní škole 82 % žáků uvedlo, že škola zájmové kroužky nabízí, 11 % naopak tvrdí, že nikoli. 7 % žáků nemá povědomí o nabízených zájmových kroužcích. Středoškoláci uvedli v 62 %, že jejich škola zájmové kroužky nabízí, 6 % žáků uvedlo, že škola žádné kroužky nenabízí a 32 % středoškoláků neví o možnosti navštěvovat školní zájmové kroužky.

Otázka č. 7

Navštěvuješ nějaký školní zájmový kroužek? (pokud ano, doplň jaký)

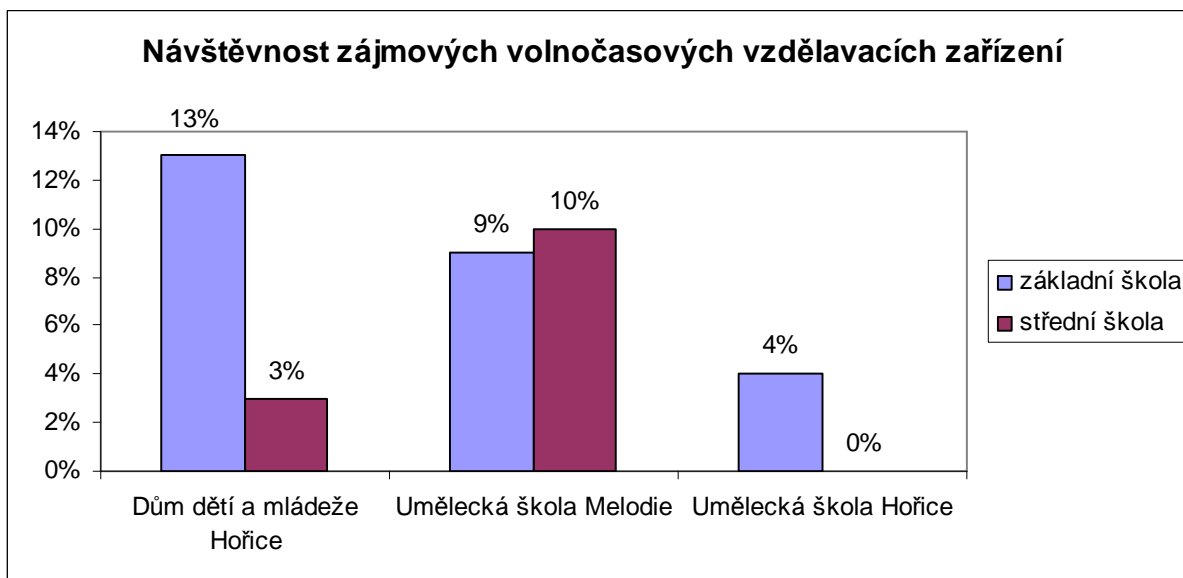
Tab. 2 Návštěvnost zájmových kroužků na školách

Navštěvovaný kroužek	základní škola	Navštěvovaný kroužek	střední škola
	sportovní		17%
výtvarný	3%	volejbal	6%
keramika	1%	atletika	3%
rybářský	4%	matematický	1%
šachový	3%	jezdecký	9%
paličkování	3%	Žádný	78%
počítače	6%	Celkem	100%
Žádný	63%		
Celkem	100%		

Tabulka č. 2 zobrazuje návštěvnost zájmových kroužků ve školách. Na základní škole 37 % žáků navštěvuje alespoň jeden zájmový kroužek, zbytek - tedy 63 % žáků na základní škole žádný kroužek nenavštěvuje. Na střední škole kroužky navštěvuje 22 % žáků, 78 % do kroužků nedochází.

Otázka č. 8

Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek v těchto volnočasových zařízeních? (pokud ano, napiš jaký)

Obr. 7 Graf - návštěvnost zájmových volnočasových vzdělávacích zařízení

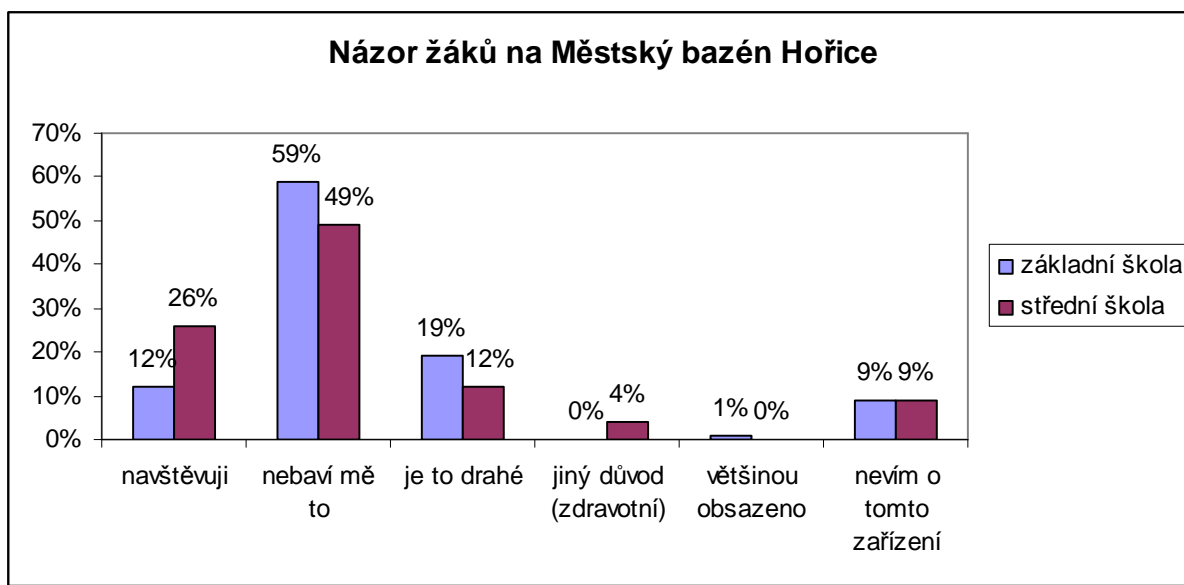
Na předchozím grafu je zobrazena návštěvnost volnočasových zařízení, určených především pro zájmové vzdělávání. V Hořicích se nacházejí právě tři taková zařízení. Žáci základní školy nejvíce navštěvují Dům dětí a mládeže, a to ve 13 %. Naopak v malé míře je žáky základních škol navštěvována Umělecká škola Hořice. Podobný trend má Umělecká škola Hořice i u žáků středních škol, nenavštěvuje ji žádný student. Nejvíce středoškoláků navštěvuje Uměleckou školu Melodie, a to 10 %.

V uměleckých školách žáci navštěvují tyto obory: hra na hudební nástroj – klavír, kytara, bicí a zpěv. V Domě dětí a mládeže žáci navštěvují kroužek angličtiny, modelářství, kroužek aikida, mažoretkového sportu či moderní tanec.

Otázka č. 9

Navštěvuješ některé z těchto zařízení pro volný čas v Hořicích? (pokud ne, vyber důvod proč ne)

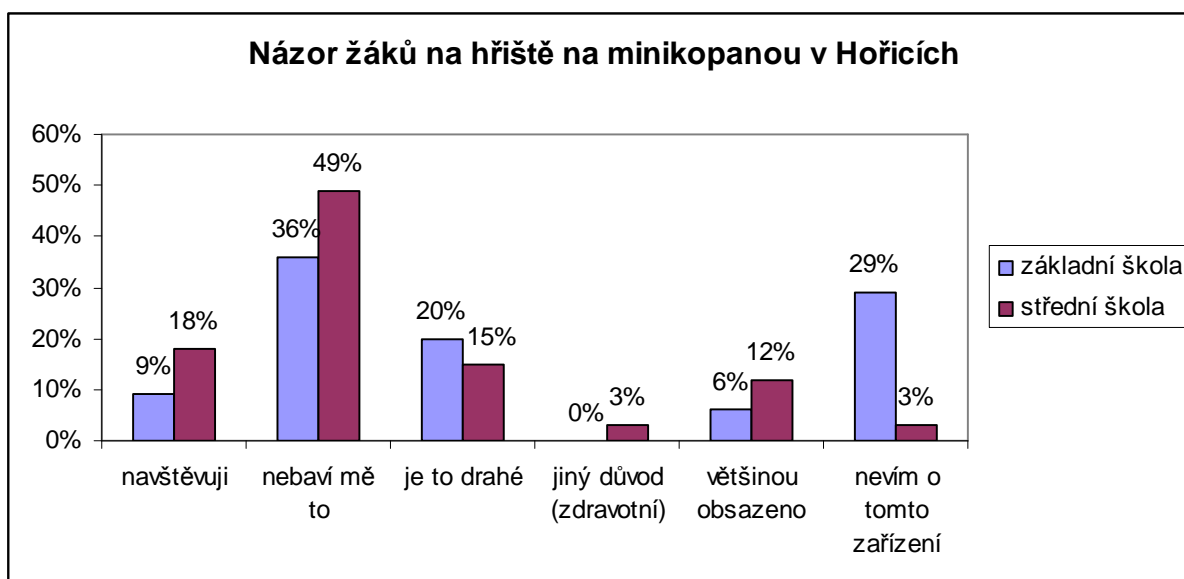
Městský bazén Hořice

Obr. 8 Graf - názor žáků na Městský bazén Hořice

Na obrázku číslo 8 můžeme vidět odpovědi žáků na otázku ohledně návštěvnosti plaveckého bazénu v Hořicích. Bazén navštěvuje 12% žáků základních škol a 26% studentů středních škol. Většina žáků, na základní škole 59%, na střední škole 49% odpověděla, že je nebaví navštěvovat toto zařízení. Přibližně stejné množství žáků na každé škole odpovědělo, že je to pro ně drahé. Z odpovědí na obsazenost bazénu lze usuzovat, že není jeho kapacita příliš naplněna. 9% žáků z každého druhu škol o tomto zařízení neví. Za zmínku stojí 4% žáků středních škol, kteří uvádí, že jim zdravotní důvody neumožňují toto zařízení navštěvovat.

Hřiště na minikopanou

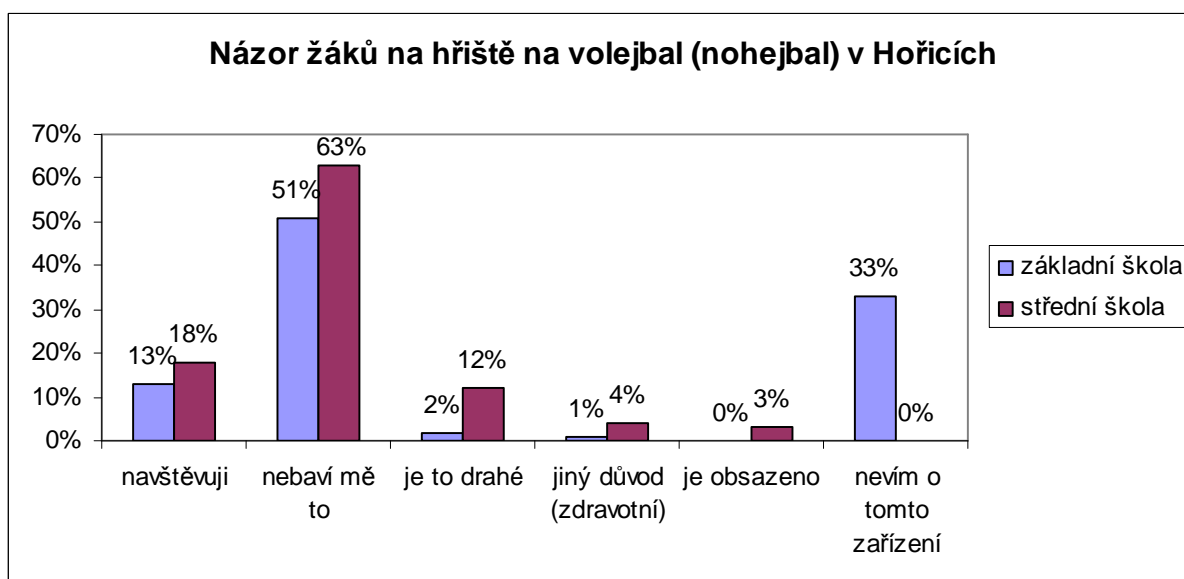

Obr. 9 Graf - názor žáků na hřiště na minikopanou v Hořicích

Předchozí graf ukazuje, že hřiště na minikopanou v Hořicích není příliš navštěvováno. I přes to si ale 6 % žáků ze základní školy a 12 % žáků ze střední školy myslí, že je obsazené. Důležitým faktem také je, že 29 % žáků ze základní školy neví o tomto zařízení. Poměrně významná část respondentů uvádí, že návštěva hřiště je pro ně finančně hůře dostupná. Také nezájem o tuto aktivitu je poměrně vysoký, a to ve 36 % na základní a ve 49 % na střední škole. Opět se zde objevují zdravotní důvody, které pravděpodobně žákům neumožňují zúčastňovat se sportovních aktivit.

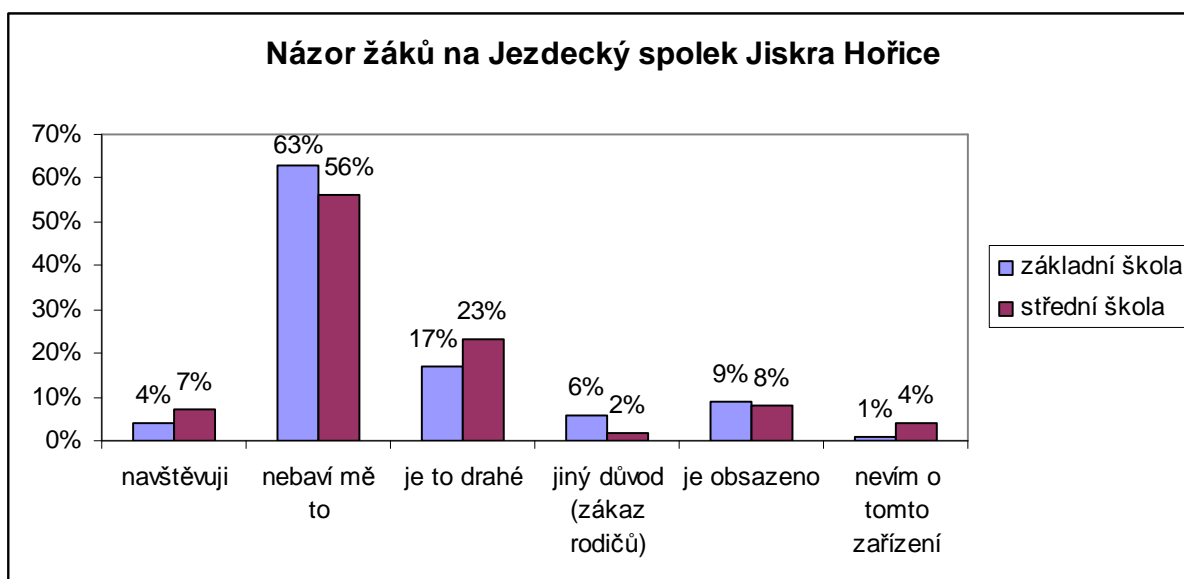
Hřiště na volejbal (nohejbal)

Obr. 10 Graf - názor žáků na hřiště na volejbal (nohejbal) v Hořicích

Tento graf vypovídá o návštěvnosti dalšího hřiště v Hořicích, tentokrát na volejbal a nohejbal. Trend názorů žáků na tuto aktivitu je podobný jako u předchozího hřiště. Značná část žáků ze základní školy neví o existenci takového hřiště, je to 33 % žáků. Ze střední školy naopak o hřišti vědí všichni. Opět zde převládá nízká návštěvnost, a to kvůli nezájmu o takový druh aktivity. Finanční dostupnost je dle grafu náročnější pro středoškoláky, přesně ve 12 %. I zde se bohužel objevují zdravotní problémy žáků. Kvůli nim nenavštěvuje hřiště 1 % žáků základní školy a 4 % žáků střední školy.

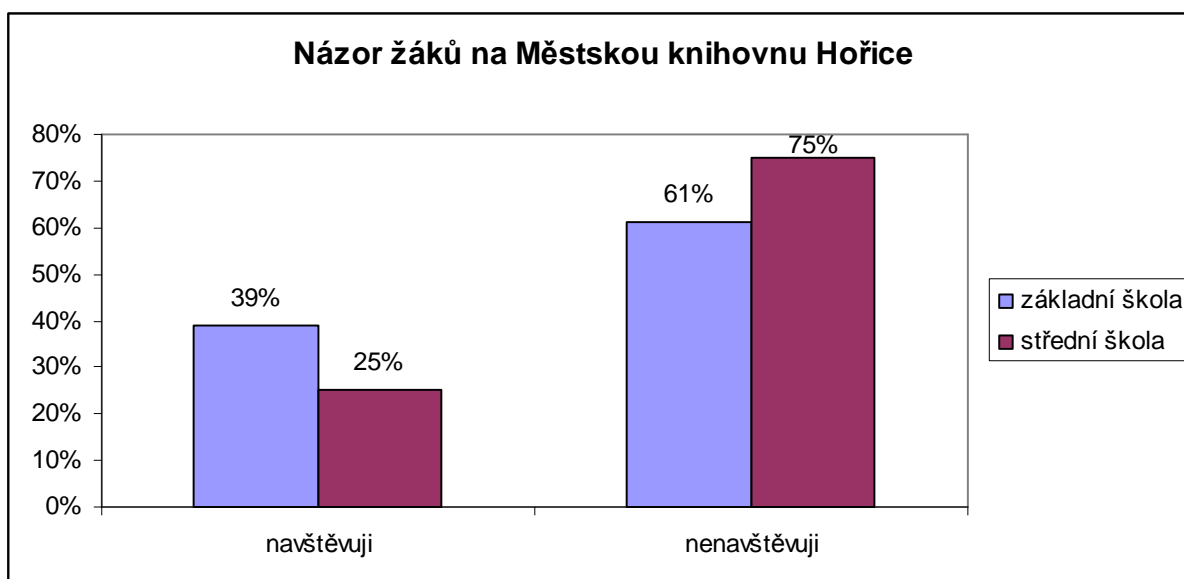
Jezdecký spolek Jiskra Hořice

Obr. 11 Graf - názor žáků na Jezdecký spolek Jiskra Hořice

V jezdeckém spolku mají žáci a studenti možnost provozovat jezdecký sport zaměřený především na parkurové jezdectví. S tímto sportem je samozřejmě spjatá i péče o koně. Zájem o tuto aktivitu však není příliš velký. Spolek navštěvuji 4 % žáků ze základních škol a 7 % žáků ze středních škol. U obou skupin výrazně převažuje celkový nezájem o tuto aktivitu a to přibližně u 60 % dotázaných. Objevuje se zde i zákaz rodičů danou aktivitu vykonávat. Zákazy jsou častější na základní škole, a to v 6 %, na střední škole jsou to 2 %. 9 % žáků základní školy a 8 % žáků střední školy uvádí, že je většinou obsazeno. Objevuje se zde i častější odkaz na finanční prostředky, 17 % dětí ze základní školy a 23 % žáků ze střední školy uvádějí, že provozovat tuto činnost je finančně náročné.

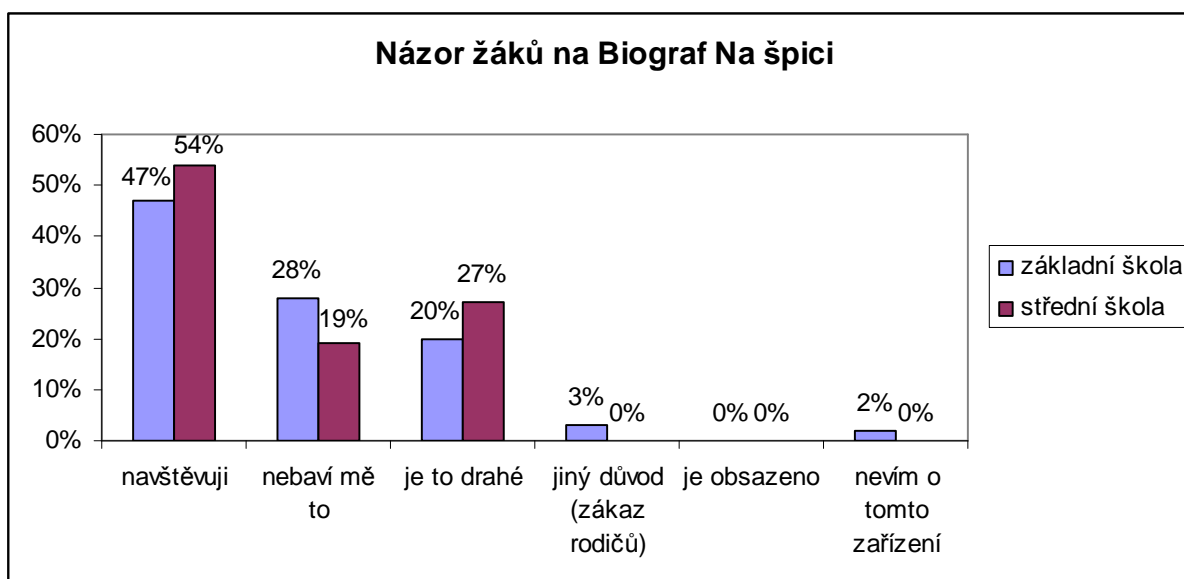
Městská knihovna Hořice

Obr. 12 Graf - názor žáků na Městskou knihovnu Hořice

Předchozí graf zobrazuje návštěvnost městské knihovny v Hořicích. Knihovna je více navštěvovaná žáky ze základních škol, a to ve 39 %, zbytek tj. 61 % žáků knihovnu nenavštěvuje. Žáci středních škol knihovnu také navštěvují, ale v menším zastoupení. Navštěvuje ji 25 % žáků, tzn. že 75 % žáků knihovnu nenavštěvuje.

Biograf Na Špici

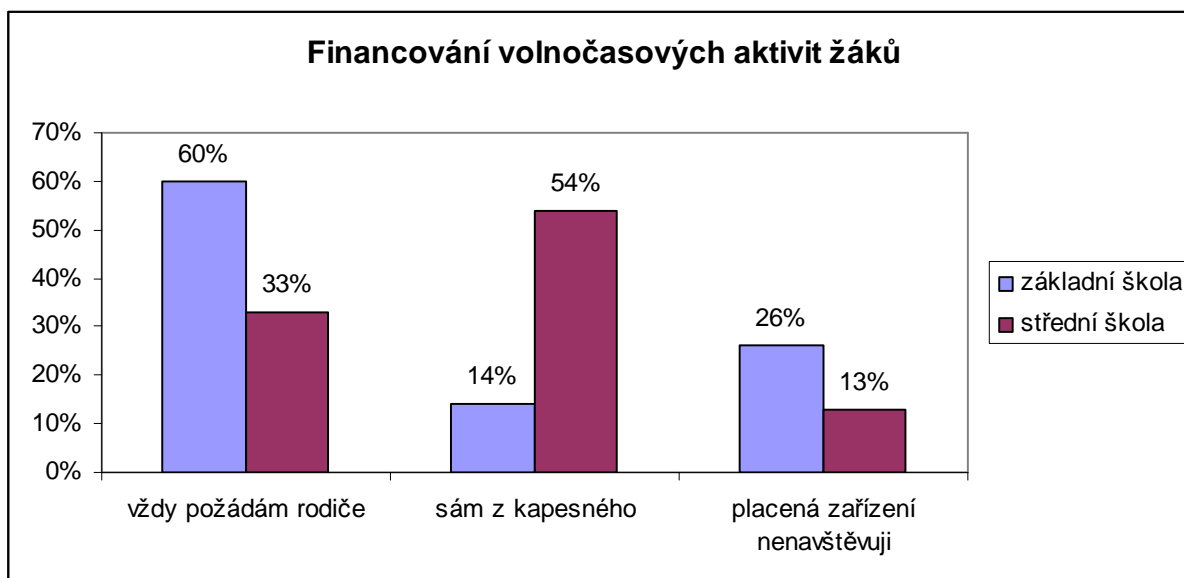

Obr. 13 Graf - názor žáků na Biograf Na Špici

Biograf v Hořicích patří ke klasickým městským biografům, kterým konkurují velkoměstská multikina. I přes tento fakt je biograf stále navštěvován. Tuto informaci uvádí 47 % žáků ze základní školy a 54 % žáků ze střední školy. Častým důvodem proč není biograf navštěvován je opět obtížná finanční dostupnost. Tento důvod uvádí 20% žáků základních škol a 27% žáků středních škol. 28 % žáků základní školy uvádí, že je návštěva biografu nebaví. Stejnou odpověď uvádí 19 % žáků střední školy. Ani jeden žák z obou druhů škol neuvědl, že je v kině obsazeno.

Otázka č. 10

Kdo financuje tvé volnočasové aktivity?

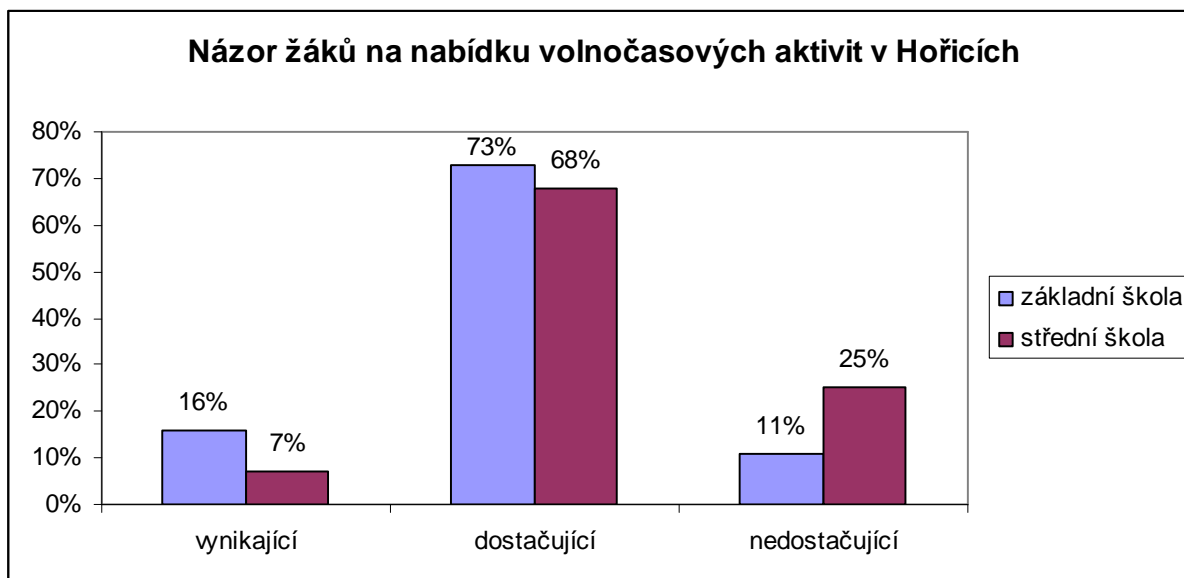

Obr. 14 Graf - financování volnočasových aktivit žáků

Stránka finanční je beze sporu důležitou součástí v rozboru aktivit mládeže. Většina zařízení vyžaduje vstupné, ať už formou jednorázového poplatku či např. formou permanentky. Žákům základní školy většinou tyto aktivity financují rodiče, tuto informaci uvedlo 60 % dotazovaných. 14 % mladších žáků se učí hospodařit se svým kapesným a tyto aktivity si platí sami a 26 % žáků uvedlo, že placená zařízení raději nenavštěvují. Na střední škole byl vidět jasný rozdíl v hospodaření studentů s penězi, kdy 54 % žáků si platí tyto aktivity ze svých přidělených financí v podobě kapesného a jen 33 % o peníze požádá rodiče. 13 % žáků uvedlo, že placená zařízení raději nenavštěvují.

Otázka č. 11

Myslíš si, že nabídka volnočasových aktivit ve městě Hořice je

Obr. 15 Graf - názor žáků na nabídku volnočasových aktivit v Hořicích

V předposlední otázce dotazníku měli žáci za úkol zhodnotit, zda je podle jejich názoru nabídka volnočasových aktivit ve městě Hořice dostačující či nikoli. 16 % žáků ze základní školy považuje nabídku těchto aktivit za vynikající. Na střední škole má tento názor 7 % žáků. Potěšující informací je, že většina žáků z obou druhů škol považuje nabídku aktivit ve městě Hořice za dostačující. Je to přesně 73 % žáků ze základní školy. Na střední škole byli žáci opět o něco kritičtější, odpověď dostačující ve svém dotazníku uvedlo 68 % žáků. Jako nedostačující nabídku volnočasových aktivit označilo 25 % žáků střední školy a 11 % žáků základní školy.

Otázka č. 12

Chybí Vám v nabídce aktivity, kterým by jste se chtěli ve volném čase věnovat?

Tab. 3 Návrhy žáků na nové volnočasové aktivity (zařízení) ve městě Hořice

Navrhované aktivity	základní škola	střední škola
skatepark	14	8
koupaliště	53	45
nákupní centrum	3	16
horolezecká stěna	7	5
bowling	4	0
diskotéka	0	11
lanové centrum	5	6

V poslední otázce měli žáci prostor zamyslet se nad tím, jaké aktivity by ve svém městě uvítali. Odpovědi v absolutní četnosti jsou vyznačeny v tabulce č. 3. Velmi častou odpovědí bylo koupaliště, které zřejmě oběma skupinám respondentů ve městě velmi schází.

7 Diskuze

Hypotéza č. 1

Děti 2. stupně základních škol více využívají zájmovou činnost organizovanou školou (školní kroužky) než studenti středních škol.

Tuto hypotézu lze na základě dotazníkového šetření potvrdit. Průzkum ukázal, že 37 % žáků na základní škole navštěvuje alespoň jeden zájmový kroužek, kdežto na škole střední kroužek navštěvuje jen 22 % žáků. Návštěvnost kroužků na školách, ale ovlivňuje mnoho faktorů. Jedním z nich je určitě to, zda školy kroužky vůbec nabízejí a jakého jsou zaměření, resp. jaká je jejich náplň. Nabídka zájmových kroužků je rozsáhlejší na základní škole. Zde se nejčastěji navštěvovaným kroužkem stal kroužek sportovní. Na střední škole bylo zaznamenáno, že mezi nejnavštěvovanější kroužky patří také kroužky se sportovním zaměřením. Zde jsme se ale setkali s konkrétním zaměřením kroužků, jako je např. kroužek atletický, volejbalový či jezdecký, což je pro žáky středních škol velmi vhodné řešení.

Hypotéza č. 2

Respondenti z obou průzkumných souborů tráví svůj volný čas nejčastěji s kamarády.

Na základě výsledků z otázky č. 3 lze tuto hypotézu jednoznačně potvrdit. Žáci na základní škole tráví svůj volný čas nejčastěji s kamarády, a to v 61 %. Studenti na střední škole ho s kamarády tráví v 76 %. Mohli bychom se tedy domnívat, že způsob trávení volného času určují především kamarádi žáků a studentů. Tuto myšlenku ale nepotvrzuje otázka č. 5, kdy respondenti v obou skupinách udávají, že o způsobu trávení svého volného času si většinou rozhodují sami.

Hypotéza č. 3

Mezi nejčastější aktivity respondentů z obou průzkumných souborů patří PC (hry a internet).

Tuto hypotézu lze na základě odpovědí respondentů v otázce č. 4 zamítnout. Žáci základní školy odpověděli, že nejčastějším způsobem trávení volného času je setkávání s kamarády. Na střední škole stejný počet studentů označil, že svůj volný čas tráví u PC nebo sportovními aktivitami. Na druhém místě studenti také označili jako způsob trávení volného času setkávání s kamarády.

Hypotéza č. 4

Využívání volnočasových zařízení města Hořice je nejvíce ovlivněno finanční dostupností.

Tuto hypotézu lze rovněž zamítnout. Při rozboru návštěvnosti jednotlivých zařízení pro volnočasové aktivity v otázce č. 9 bylo zjištěno, že nejčastějším důvodem proč žáci a studenti tato zařízení nenavštěvují je ztráta zájmu ze strany žáka, resp. to, že je tato činnost nezaujala, nebaví je. Stránka finanční dostupnosti zařízení se ve většině odpovědí vyskytovala na druhém až třetím místě ze šesti možných odpovědí, což ale považuji za faktor, který má jednoznačně vliv na návštěvnost zařízení, ikdyž tedy není důvodem nejčastějším.

8 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala tématu volného času a volnočasových aktivit dětí a mládeže. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zmapovat nabídku volnočasových zařízení a aktivit ve městě Hořice, zjistit jak jsou tato zařízení dětmi a mládeží využívána a snaha objasnit důvody proč některá zařízení využívána nejsou. Dalším cílem bylo porovnat způsoby trávení volného času dvou věkově odlišných výzkumných souborů, a to žáků 2. stupně základních škol a studentů středních škol.

Těmto cílům byla přizpůsobena struktura bakalářské práce. Teoretická část se zabývá především vysvětlením základních pojmů jakými jsou volný čas, jeho funkce a činitele, kteří volný čas ovlivňují, pedagogika volného času či osobnost pedagoga volného času. Dále zde vymezují subjekty uskutečňující výchovu ve volném čase. V teoretické části jsem se také zaměřila na konkrétní subjekty a zařízení nabízející volnočasové aktivity ve městě Hořice.

V praktické části byly formulovány cíle práce a hypotézy stanovené na základě těchto cílů, výzkumné otázky a uvedeny výsledky výzkumného šetření.

Po zpracování výsledků výzkumného šetření mohu konstatovat, že cíle bakalářské práce byly splněny. Podařilo se zmapovat základní nabídku volnočasových aktivit ve městě Hořice a zjistit jak jsou respondenty z obou výzkumných vzorků využívány. Pomocí výzkumných otázek rovněž můžeme porovnat způsoby trávení volného času obou skupin respondentů.

Stanovené hypotézy se ve dvou případech podařilo potvrdit a ve dvou případech vyvrátit. Příjemným zjištěním pro mne bylo nepotvrzení hypotézy, že nejvíce volného času obě skupiny respondentů tráví u PC.

Další hypotéza stanovuje, že využívání volnočasových zařízení je nejvíce ovlivněno finanční dostupností. Rovněž tato hypotéza se nepotvrdila. Bohužel téměř u všech volnočasových zařízení a aktivit velké procento respondentů uvádí, že je nezajímají a nebaví.

Myslím si, že zásluhou tohoto výzkumu si můžeme vytvořit představu o tom, jakým způsobem děti a mladí lidé ve zkoumaném regionu nejenom vnímají, ale zároveň tráví svůj volný čas. Dotazníky rovněž poskytly informace o postavení rodičů ve vztahu k výběru způsobu trávení volného času či vlivu vrstevníků na tento výběr.

Věřím, že má práce bude přínosem nejenom pro mě osobně, jako pro pedagoga volného času, při mé další práci, ale také pro dvě základní školy, jejichž vedení mě požádalo o předání výsledků výzkumného šetření na jejich škole. Konkrétně se jednalo o Základní školu Na Habru, Hořice a Základní školu Na Daliborce, Hořice.

Volný čas je důležitou součástí života každého z nás, ale v případě dětí a mládeže je nutné mu věnovat zvlášť velkou pozornost. Vhodně zvolené volnočasové aktivity přispívají k celkovému rozvoji osobnosti člověka, ovlivňují jeho názory a postoje, spoluvytváří jeho hodnotový žebříček. Zásadní roli v tomto výchovném procesu hraje rodina, ale samozřejmě i pedagogové, a to zejména pedagogové volného času. Z tohoto hlediska je velmi potřebná existence kvalitních a kvalifikovaných pedagogů, pro které jejich práce nebude pouze povoláním, ale hlavně posláním.

Bibliografické citace

Knihy:

1. ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3
2. GRECMANOVÁ, H. et al. *Obecná pedagogika II*. Olomouc: Hanex, 2003. ISBN 80-857883-24-X.
3. HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sociální psychologie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2003. ISBN 80-7290-118-4
4. HÁJEK, B. et al. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-12004
5. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1
6. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5
7. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6
8. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2
9. SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2
10. VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-901737-9-9

Elektronické zdroje:

1. DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE. Dům dětí a mládeže v Hořicích Domeček: Kroužky. *Dům dětí a mládeže v Hořicích Domeček* [online]. Hořice: Dům dětí a mládeže, 2013, 10. 04. 2013 [cit. 2013-04-13]. Dostupné z: <http://ph.hostujeme.cz/ddmhoricecz/index.php>
2. GYMNÁZIUM A SOŠ HOŘICE. Gymnázium, střední odborná škola, střední odborné učiliště a vyšší odborná škola Hořice. GYMNÁZIUM A SOŠ HOŘICE. *Gymnázium, střední odborná škola, střední odborné učiliště a vyšší odborná škola Hořice: Hřiště* [online]. Hořice: Gymnázium a SOŠ Hořice, c 2006 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.ghorice.cz/index.php>
3. MĚSTSKÁ KNIHOVNA HOŘICE. Městská knihovna Hořice. MĚSTSKÁ KNIHOVNA HOŘICE. *Městská knihovna Hořice: O nás* [online]. Hořice: Městská knihovna Hořice, c 2013 [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.horice.org/knihovna/index.php?pid=1>
4. SOLLÁR A SYN S.R.O. Biograf na Špici v Hořicích. SOLLÁR A SYN S.R.O. *Biograf na Špici v Hořicích: O kině* [online]. Nová Paka: Tesora group s.r.o., c 2013 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.biografnaspici.cz/klient-101/kino-30/stranka-178>
5. SPORT CENTRUM HOŘICE. Sportovní zařízení města Hořice. SPORT CENTRUM HOŘICE. *Sportovní zařízení města Hořice: Bazén* [online]. Hořice: Sport centrum Hořice, c 2010, 12. 04. 2013 [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.sporthorice.cz/>
6. ZUŠ HOŘICE. Základní umělecká škola Hořice. ZUŠ HOŘICE. *ZUŠ Hořice: Aktivita* [online]. Hořice: ZUŠ Hořice, c 2005-2007, 9. 8. 2007 [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: <http://www.horice.org/zus/>

7. ZUŠ MELODIE. ZUŠ Melodie s.r.o.: O nás. ZUŠ MELODIE. *ZUŠ Melodie* [online]. Hořice: ZUŠ Melodie, c 2010-2012 [cit. 2013-04-13]. Dostupné z: <http://zusedmelodie.cz/index.php?str=o-nas>

Seznam příloh

Příloha A: Dotazník